

1. Nie ma (jednej) definicji przestrzeni, nie ma (jednej) definicji sztuki, nie ma (jednej) definicji architektury. Niektóre z tych przestrzeni istnieją tylko w postaci zapisu, np. sztuka malarstwa, inne najpierw w postaci zapisu, np. muzyka. W tym kontekście o zapisie przestrzeni architektury można mówić bez ponoszenia odpowiedzialności.

2. Architektura odczytywana jest poprzez – obrazy pokazujące „grę brył w świetle”. Obrazy inne odnajdywane są w zbiorach *zapisów przestrzeni architektury*. Najpierw są to zapisy na papierze: „zwyczajne” dokumentacje techniczne, opisane rysunkowym językiem normatywnym jednoznaczne, nieinterpretowalne, na podstawie których budowane jest dzieło. Poprzedzane są projektami koncepcyjnymi, zapisywanymi zgodnie z potrzebami komercji lub – sztuki.

3. Szkice – zapisy wyobrażenia, myśli lub intuicji architekta (podobnie jak innego twórcy, który tego potrzebuje, np. projektanta mody) są także praobrazami ostatecznego wyobrażenia architektury i zarazem początkiem projektu, a także obrazami pozwalającymi badaczowi dociekać istoty rzeczy. Szkic może pokazywać architekturę zbudowaną.

4. Najbardziej popularnym zapisem przestrzeni architektury są rysunki perspektywiczne – pokazujące wizję-ideę lub wygląd przyszłej budowli. Stosowane techniki artystyczne są tożsame z graficznymi czy malarzkimi. Stopień realistycznego odwzorowania, lub przetworzenia, intencjonalnej rzeczywistości pozostaje dowolny. Zazwyczaj rysunek perspektywiczny jest elementem projektu koncepcyjnego. Wykonany odręcznie z pokazaniem maestrii autora-artysty rysownika może podnieść prestiż architektonicznej pracy.

5. Bliskie odręcznym zapisom są perspektywiczne rysunki komputerowe. Ta technika umożliwia nieprawdopodobnie realistyczne zbudowanie wirtualnej architektury uwzględniające niuanse rozwiązań materiałowych, warunków hipotetycznego otoczenia, warunków nasłonecznienia i oświetlenia... jeśli zapis w projekcie pozwala na odczytanie stosownych danych. Nie oznacza to braku możliwości tworzenia tą techniką grafiki stricte artystycznej.

6. Makieta bywa ważnym zapisem przestrzeni, zapisem osobistym, niekiedy intymnym, podobnym szkicowi, wtedy rzecz jest nazywana „makieta robo-

czą”. Wtedy jest rzadko ujawniana światu, i rzadko przechowywana; wykonana z odnalezionego pod ręką materiału istnienie kończy bez śladu, czasem wraz z pojawieniem się zapisu fotograficznego. Inny rodzaj makiety naśladuje przyszłą rzeczywistość architektury zgodnie z pewną realistyczną konwencją. Ongiś makieta zbudowana z należytą precyzją mogła służyć jako wzorzec do zbudowania frontonu kościoła lub pałacu. Dziś bywa uważana za najbardziej obiektywne (nade wszystko dla laików) odwzorowanie architektonicznej przyszłości; zazwyczaj dokumentowana jest fotograficznie.

7. Opisanie architektury jest trudne, lub niemożliwe. Ale w praktyce architekta, teoretyka lub badacza literatura odgrywa swoją rolę. Zostawiając obiektywne zapisy tzw. „opisu technicznego” wyzbytego emocji, język traktatów jest tak samo ważny jak język powieści. Opisy idei projektów architektonicznych pisane białym wierszem bywają dziełami sztuki literackiej. Jednak poezja pozostaje poza przestrzenią sztuki budowania.

8. W obszarze zapisów przestrzeni architektury odnaleźć można rysowane teorie, zapisy badań, analiz, notacje rzeczy z przeszłości. Mogą obywać się bez wyjaśniających opisów.

9. Inne rysunki architektury mogą być także obrazami dostrzeżonymi w podróży. Ulotne zapisy utrwalone w notatniku w chwili spotkania z architekturą bywają później opracowywane. Służą romantycznej refleksji lub studiom sztuki budowania.

10. Są zapisy przestrzeni architektury tworzone ręką architekta, artysty lub powstałe w wyniku pracy z maszyną, które są autonomicznymi dziełami sztuki; czy oznacza to zmianę kategorii przestrzeni, czy należą wtedy do przestrzeni innej sztuki?

11. Są także zapisy przestrzeni architektonicznej, obrazy architektury, stworzone przy pomocy kamery – obrazy fotograficzne. Służą zapisaniu rzeczywistości, także utrwaleniu i dokumentowaniu innych zapisów przestrzeni.

12. Zapisy fotograficzne pozwalają na obcowaniu z architekturą za pośrednictwem obrazów w książkach o architekturze i wydawnictwach w albumowych. Wydawało by się, że te obrazy pokazują rzeczy realistycznie. W istocie przetwarzają rzeczywistość tak, by była „przyjemna”, co można określić krótko – kamera kła-

mie; widz to akceptuje.

13. Owe księgi stanowią odrębny rodzaj zapisów przestrzeni architektonicznej (megaprzestrzeń?), umożliwiające reprodukcję i popularyzację innych notacji.

14. Czy zapis przestrzeni architektury sam może być – architekturą? Nie ma (jednej) definicji architektury ale żadna tego nie potwierdza. Czy jednak obrazy Giovanniego Battisty Piranesiego czy Étienne-Louisa Boullée'a nie mogą potwierdzić tej tezy?

Dariusz Kozłowski

1. There is no (single) definition of space, no (single) definition of art, no (single) definition of architecture. Some of these spaces exist only in recorded form, e.g. the art of painting, others, such as music, first in recorded form. One can talk about the record of architectural space in this regard without assuming responsibility.

2. Architecture is read through – images showing “play of masses brought together in light”. Other images are found in collections of *the record of architectural space*. First there are records on paper: “simple” technical documentation, described by normative visual language, unambiguous, noninterpretable bases for a work. They are preceded by conceptual designs recorded in compliance with commercial or artistic needs.

3. Sketches – records of an architect’s ideas, thoughts or intuition (like any other creator who needs them, e.g. a fashion designer) are both archetypes of the final perception of architecture and the beginning of a design, as well as images which allow the researcher to investigate the nature of things. A sketch can show built architecture.

4. The most popular record of architectural space is perspective projections – showing an idea or appearance of the envisioned building. The artistic techniques are similar to graphic or painting ones. The degree of faithful projection or processing of intentional reality remains arbitrary. Typically, perspective projection constitutes a part of conceptual design. Should it be freehand and presenting its author-artist’s mastery, it can raise the prestige of the architectural work.

5. Perspective computer-aided projections are close to freehand drawings. This technique enables one to create an incredibly realistic virtual architecture taking account of the nuances of material solutions, conditions of hypothetical setting, conditions of sunlight and lighting... provided that the record in the design allows to read the relevant data. This does not preclude the possibility to create strictly artistic graphics with the use of this technique.

6. A scale model can be an important record of space, personal, sometimes even intimate one, similar to sketch, such examples are called “working models”. As such there are rarely revealed to the world, and rarely kept; constructed with any material found at hand,

they end their existence without trace, sometimes with the emergence of the photographic record. Another type of model mimics the future reality of architecture according to a given realistic convention. Once, a scale model built with due precision could serve as a design for the pediment of a church or palace. Today it is sometimes considered the most objective (above all, by the layman) projection of architectural future; it is usually documented photographically.

7. A description of architecture is difficult or impossible. Yet, it plays a role in architects, theorists or literature researchers' practice. Leaving an objective record of the so called emotionless "technical description", the language of treaties is just as important as the language of the novel. Descriptions of architectural design ideas written in blank verse at times are works of literary art. Still, poetry remains outside the art of building.

8. In the field of architectural space records one can find drawn theories, research and analysis records, notations of things of the past. They can do without explanatory descriptions.

9. Other architectural drawings can be also noticed while travelling. Fleeting records preserved in a notebook at the time of the meeting with architecture tend to be later developed. They serve as a romantic reflection or studies of the art of building.

10. There are records of architectural space created by an architect, artist's hand or as a result of cooperation with the machine, which are autonomous works of art; does that indicate a shift in space category or do they belong to the space of some other art?

11. There are also records of architectural space, architectural images, created with the use of a camera – photographic images. They record reality, but they are also used to preserve and document other records of space.

12. Photographic records allow for communing with architecture through images in books about architecture and album publications. It would seem that these images show things realistically. In fact, though, they process reality so that it is "appealing", which can be defined briefly – the camera lies; the spectator accepts that.

13. These books are a distinct type of architectural

space records (superspace?), allowing for reproduction and popularisation of other notations.

14. Can the record of architectural space itself be – architecture? There is no (single) definition of architecture, but none of them confirms it. Cannot Giovanni Battista Piranesi or Étienne-Louis Boullée's drawings confirm this thesis, though?

Dariusz Kozłowski